

Magyar kommünár

Milyen nyomasztóan erős, mily bénító hatású tud lenni az úgynevezett „korszellem”! Olyannyira, hogy csaknem szorongva írom le: e börtönben, mégpedig a halálos ítélet közvetlen fenyegetésében született megrendítő vallomás fiatal szerzője — kommunista volt. Pártonkívüliként is meggyőződéses kommunista bizony, tehát Marx, Engels és Lenin eszméinek tudatos és öntudatos elkötelezettje, aki magától értetődő természetességgel, mélyen hitt a közösségi társadalom üdvében. Eppen ezért a szocializmust nem azonosította a sztálinizmussal, Rákosi vagy Gerő ténykedésével, ellenkezőleg: a riasztó méretűvé növekedett rémségeket az „ügy” égbekiáltó megcsúfolásának tekintette. Roppant súlyos, de korántsem végzetes torzításnak. Szinte az utolsó pillanatokig bízott ugyanis abban, hogy van megtisztulás, méltó újjászületés, hogy még helyreállítható az eszmény és valóság összhangja, s ennek érdekében a legnagyobb áldozat sem lehet hiábavaló. Ez vezette 1956 októberében

a harcok sűrűjébe, ez a remény avatja a híressé vált Tűzoltó utcai felkelők egyik vezetőjévé.

A meggyőződés vezérelte ember már-már végletes — épp ezért jelképes — típusa rajzolódik ki előttünk e vallomásból. Mert gondoljunk csak bele: a szovjet tankok már gyilkos tűzzel árasztják el a várost, Angyal István pedig a fegyveres ellenállás általa vezetett körzetében megünnepelteti november 7-ét, kitűzeti a vörös zászlót, mert — mint írja — „mi nemcsak 1848 és 1919 magyar forradalmárainak, de 1917 orosz forradalmárainak is utódai vagyunk”. A legintenzívebben együtt él az eszményekkel, alig eszik, egy-két órát alszik ezekben a napokban, koffeinampullákkal tartja ébren magát, betegség gyötri, de lázasan szervez, mindenről és mindenkiről gondoskodik, figyelmét még a legapróbbnak

tűnő dolgok sem kerülnek el. Mintha a forradalmi romantika valamely reprezentatív művének lapjairól lépne elénk. Plebejus elkötelezettsége révén gyanakvással szemléli a politikusokat, kiváltképp az újjászerveződő pártok képviselőit, ám fenntartásokkal fogadja Maléter Pál, sőt Nagy Imre némely lépését is. Szinte az egyetlen, akiben sokáig megbízik: Kádár János... Reményeinek drasztikus összeomlása iszonyatos megrázkódtatás lehetett.

Angyal Istvánt 1958-ban kivégezték. Hátborzongató ez, hiszen semmi mást nem tett, mint komolyan vette azokat az eszményeket, melyeket az őt halálba küldő hatalom is hirdetett. A látszat lelepleződése bizonyosan a legsúlyosabb megcsalattatás volt számára. A vallomás bevezető esszéjében **Eörsi István** híven mutatja föl tehát e sors végkifejletének

klasszikus tragikumát. Azt például, hogy „a tragikus hős a Kötelesség bolondja. A Kötelességet ugyanaz az erő — Végzet — hárítja rá, mely meggátolja, hogy eleget tegyen neki.” Torokszorító, ahogyan Angyal István rádöbben illúzióira, ahogyan szolidaritást vállal immár valamenynyire áldozattal, minden meghurcolttal, s ahogyan — megbánást, kegyelmet elutasítva — a halált fogadja.

Nyugtalanító, fölkavaró és önvizsgálatra készítő Angyal István magatartása. Áldozata és halála. Önkéntelenül is valami utólagos vigaszt keresünk próbatételeire. Valamit, ami azt sugallaná, hogy volt értelme a halálos helytállásnak, hogy eszméi, ha megkésetten is, igazolódtak. Tudjuk, nemigen igazolódtak. Vigasz, ha van, mindössze annyi, ahogyan azt **Eörsi István** kiemelte, a tragikum bátor vállalása mégis maradandó jelet hagy, katarzisa — lám — bennünket sem hagyhat érintetlenül. A megcsalattatás szenvedéseire pedig nincs „jóvátétel”.

Balogh Ernő